

Makale Geliş | Received: 10.07.2024
Makale Kabul | Accepted: 08.09.2024
Yayın Tarihi | Publication Date: 30.09.2024
DOI: 10.20981/kaygi.1514096

Bilal BEKALP

Dr. |Dr.
Bursa Uludağ Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Felsefe ve Din Bilimleri, Bursa, TR.
Bursa Uludağ University Faculty of Theology Philosophy and Religious Sciences Program, Bursa, TR.
ORCID: 0000-0001-8733-959X
bllbklp@hotmail.com

Jean Luc Marion Düşüncesinde Fenomenoloji ve Teolojinin Kesişimi

Öz: Bu makale, Çağdaş Fransız felsefesinin önemli düşünürlerinden biri olarak görülen Jean Luc Marion'un (1946 -) fenomenolojik yaklaşımının, ilahi olanla karşılaştığında geleneksel metafiziğin ve rasyonel kavrayışın sınırlarının altını çizerek teolojik söylemi nasıl yeniden canlandırıldığını incelemektedir. Marion, felsefenin bilince verilen her şeyi kabul etmesi ve bunu yaparken de ilahi vahyin olasılığını düşünmek için titiz bir argüman oluşturmaya çalışmıştır. Marion'un fenomenolojiyi genişletme girişimi, felsefenin bilince tezahür ettiği iddia edilen hemen her fenomeni dikkate alması için bir araç sunmaktadır. Marion'un özellikle doygun fenomen ve verilmişlik kavramına odaklanan fenomenolojik çerçevesi, kavramsal düşüncenin putperest eğilimlerine karşı güçlü bir eleştiri sunar. Marion, rasyonel ve epistemik yetilerimizin kapasitesini aşan fenomenlerin deneyimsel verilebilirliğini vurgulayarak, ilahi olanı kavramak için yeni yollar açmaya çalışır. Bu yollar teoloji ile fenomenolojinin kesişmesi ile sonuçlanır. Bu açıdan Marion fenomenolojisini geliştirirken, Vahiy ve verilmişlik kavramlarını devreye sokar. Burada insanın bakışından kaynaklanan ve onun bakışını aşan fenomenlerin İlahi olan ile ilişkisi tartışılır. Söz konusu meseleler göz önüne alındığında makalede, Marion'un fenomenolojiyi bir yöntem olarak kullanarak teolojiyi temellendirdiği iddiası üzerinden hareket edilmekte ve felsefe ile teolojinin sınırlarının bulanıklaştığı düşüncesi ileri sürülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Fenomenoloji, Teoloji, Vahiy, Verilmişlik, Doygun Fenomen.

The Intersection of Phenomenology and Theology in The Thought of Jean Luc Marion

Abstract: This article examines how the phenomenological approach of Jean Luc Marion (1946 -), considered as one of the important thinkers of contemporary French philosophy, revitalized theological discourse by highlighting the limits of traditional metaphysics and rational understanding when encountering the divine. Marion attempted to make a rigorous argument for philosophy to accept everything given to consciousness and in doing so to think the possibility of divine revelation. Marion's attempt to expand phenomenology provides a means for philosophy to consider almost every phenomenon claimed to manifest to consciousness. Marion's

phenomenological framework, which focuses particularly on the concept of saturated phenomena and givenness, offers a strong critique of the idolatrous tendencies of conceptual thought. Marion attempts to open new ways to grasp the divine by emphasizing the experiential giveability of phenomena that exceed the capacity of our rational and epistemic faculties. These ways result in the intersection of theology and phenomenology. In this respect, Marion introduces the concepts of revelation and givenness while developing his phenomenology. Here, the relationship between the phenomena that originate from the human gaze and transcend it and the Divine is discussed. Considering the issues in question, the article proceeds from the claim that Marion founded theology by using phenomenology as a method, and the idea that the boundaries between philosophy and theology are blurred is put forward.

Keywords: Phenomenology, Theology, Givenness, Revelation, Saturated Phenomen.

“Düşündüklerimiz ya da inandıklarımız nesnelere görüşümüzü etkiler.”

J. Berger – Görme Biçimleri

“...gördüğümüz şeyleri istediğimiz kadar anlatalım,
görünen şey hiçbir zaman söylenen şeyin içine sığmaz.”

M. Foucault – Kelimeler ve Şeyler

Giriş

Fransız filozof Jean-Luc Marion, fenomenolojiyi teolojik araştırmalarla, özellikle de *Vahiy* kavramıyla bütünleştirmesiyle dikkat çeken, fenomenoloji ve teolojii özgün bir şekilde harmanlamasıyla öne çıkan önemli bir isimdir. Marion'un çalışmaları, Husserl ve Heidegger gibi düşünürlerin fenomenolojik geleneğine dayanmakla birlikte, Tanrı'nın Vahiy de dahil olmak üzere vahiy meselesini fenomenoloji içinde meşru bir fenomen olarak ele alması nedeniyle öne çıkmaktadır. Marion'un vahiy yeniden düşünmek için fenomenolojiyi yenilikçi bir biçimde kullanımı, geleneksel dogmatik iddialar aracılığıyla değil, verilmişliğin dinamikleri aracılığıyla ilahi olanla karşılaşılabilir yeni bir bakış açısı sağlaması açısından önemlidir.

Bu bakış açısı, geleneksel fenomenolojik yaklaşımlardan, özellikle de *fenomenolojik indirgeme* adı verilen bir yöntemle gerçeklik bilgisini temellendirmeyi amaçlayan Husserl'inkilerden önemli bir kaymaya işaret eder. Bu

yaklaşım tipik olarak Tanrı ya da ilahi aşkınlık sorularını fenomenolojik sorgulamanın kapsamı dışında değerlendirerek dışlamıştır. Yirminci yüzyılın büyük bir bölümünde fenomenoloji Tanrı sorusunu ele almaktan kaçınmıştır. Ancak son yıllarda, fenomenologların Tanrı ve aşkınlık hakkındaki sorularla insan deneyimi açısından ilgilenmeye başladıkları -genellikle fenomenolojide *teolojik bir dönüş** olarak adlandırılan- kayda değer bir değişim olmuştur.

Fenomenoloji 1940'lar ve 1950'lerde en parlak dönemini yaşamıştır. Fakat son dönemlerde fenomenoloji-metafizik ve teoloji arasında kimi sorgulamalar yapan düşünürler ortaya çıkmıştır. Bu yeni nesil, Husserl ve Merlau-Ponty gibi öncülerinden önemli açılardan farklılık göstermektedir. En önemli fark, fenomenolojinin sınırlarını genişletmek istemeleridir; fenomenleri görünür olanla, bilincin algılayabildiği şeylerle sınırlamazlar. Yine de Marion gibi düşünürler, gerçekliğin doğasına ilişkin kavramları da göz ardı etmezler. Benliğin dışında verili bir şey olduğunu, öznenin ufkunun dışında, insanı aktif olarak etkileyen bir *yönelim/niyet/amaç* (intention) olduğunu iddia ederler. Bize göre bu, açıkça dini bir fikirdir ve Marion'un teolojisinde *yönelim/niyet/amaç* Tanrı'nın armağanı ve vahiy olarak tercüme edilir. Marion'un yaklaşımında yeni olan şey, Tanrı hakkındaki teolojik meseleleri önceden tanımlanmış dogmatik kavramlara dayanmadan ele alma yöntemidir. Marion, Tanrı'nın aşkınlığı ve Vahiy fikrini geleneksel teolojik ya da kutsal doktrinlerden ziyade fenomenolojik kavrayışlar aracılığıyla yeniden düşünmeyi önerir. Bu da Vahiy hakkındaki teolojik tartışmaların fenomenoloji tarafından ortaya atılan temel soruları -fenomenlerin insan bilincine nasıl görüldüğü- görmezden gelemeyeceği anlamına gelir. Marion'un çalışması bu nedenle çağdaş teoloji için çok önemlidir çünkü fenomenolojik sorgulama ile

* *Teolojik Dönüş* kavramı, özellikle 20. Yüzyılın ikinci yarısından itibaren ortaya atılarak tartışılmaya başlanan ve din felsefesi açısından oldukça zengin materyaller sunan bir kavramdır. Çağdaş felsefede metafizik sonrası düşünce içinde fenomenolojinin etkisiyle dine olan ilginin arttığı söylenebilir. Her ne kadar Husserl kendi yöntemini dine uygulamadıysa da daha sonraki kimi öğrencileri dini anlamak için çaba gösterdiler. Söz konu kavramın ve meselelerin tartışıldığı yerler için bkz. (Janicaud: 2000), (Bornemark & Ruin: 2010b) ,(Dumery: 2001).

teolojik kavramlar arasında köprü kurarak ilahi Vahyi felsefi tartışmanın merkezi bir konusu haline getirmektedir. Elbette Marion'un çalışması muhalefetsiz değildir. Dominique Janicaud, Marion'un fenomenolojisini, Husserl tarafından önerilen ve diğer filozoflar (örneğin Heidegger, Nietzsche, Kant, vb.) tarafından desteklenen orijinal fenomenolojiye meydan okuduğu için eleştirir ki çalışmamızın son bölümünde bu eleştiriye yer vereceğiz.

Marion'un düşünceleri, modern felsefenin temsilci ve hümanistik karakterine karşı eleştirel bir tutumu yansıtır ve düşünceyi hem teoloji hem de fenomenolojideki bu kavramsal kısıtlamalardan veya putperestliklerden kurtarmayı amaçlar (Jones 2011: 9). Horner'ın da ifade ettiği gibi Marion fenomenolojiyi metafiziğin sınırlarını zorlamak için kullanır ve böylece teolojiyi metafizik olmayan ve hümanistik öznenin yönelimselliğine bağlı kalmayan bir imkân alanı olarak daha iyi bağlamsallaştırabileceğini düşünür (Horner 2005:9). Marion, fenomenolojiyi metafiziksel kavramlarla tanımlanan Tanrı anlayışının ötesine geçmek için bir araç olarak kullanır. Bu bağlamda, Marion'un metafiziğe karşı eleştirisi, özellikle teolojik düşünceye dair bir yeniden değerlendirme gerektirir. Marion, teolojinin verilmişlik (*givenness*) kavramı üzerinden anlaşılmasını savunur. Ona göre, teoloji, metafiziğin taleplerinden bağımsız olarak var olabilir. Bu düşünce, teolojinin metafiziksel bir temele ya da varlık kanıtına ihtiyaç duymadan var olabileceği fikrine dayanır. Marion, teolojinin, yani Vahyin, kendisini herhangi bir gerekçe olmaksızın verebileceğini savunur. Bu, Marion'un verilmişlik anlayışının temelidir: Verili olan, herhangi bir nedene ya da prensibe bağlı olarak tanımlanmaz, çünkü kendisini doğrudan sunar. Marion, fenomenolojinin de bakışı bir anlamda verilmişliğe çevirmesi gerektiğini, dinsel olan için bunun zorunlu olduğunu, tam tersi bir durumda ise putperestçe bakıştan kurtulunamayacağını iddia eder. Bu iddiaların temelini ve haklılık durumunu, söz konusu problemler çerçevesinde ifade etmeye ve Marion'un fenomenoloji ve teoloji anlayışının tam olarak neyi ima ettiğini göstermeye çalışacağız.

1. Fenomenolojik Bir Teoloji Mümkün mü?

Fenomenoloji ile teoloji arasında bir bağ olup olmadığı meselesi oldukça önemli ve hararetli bir tartışma alanı yaratmıştır. Bernard Prusak, *Phenomenology and the "Theological Turn"* adlı kitabının çevirmen girişinde fenomenoloji ve teoloji arasındaki gerilimi şöyle tanımlar: "Kant'tan başlayıp Hegel'den Nietzsche'ye uzanan on dokuzuncu yüzyıl din felsefesinden bu yana felsefe için seçim netleşmiştir: ya felsefe fenomenolojik içkinliğin sınırları içinde çalışır ve aşkın bir Tanrı tamamen inanca havale edilir (Kant) ya da felsefe bu sınırların ötesine geçerek Tanrı'yı içkinlik alanına dahil eder (Hegel) ve bunun sonucunda Tanrı artık Tanrı değildir (Nietzsche)" (Prusak 2000: 115). Marion ise "gerçekten de bugün felsefe esas itibarıyla fenomenoloji haline gelmiştir. Fakat fenomenoloji, en başta, kendini vereni (ce qui se donne), onun verdiğini (ce que cela donne) görmeye çalıştığı için şeylerin kendisine geri dönme iddiasında bulunabilir ancak" (Marion 2014: 11) diyerek fenomenolojinin merkezi konumunu ilan etmiştir.

Fenomenoloji terimi 18. yüzyıla kadar uzansa da bir hareket olarak fenomenolojinin kökenleri, Franz Brentano'nun psikoloji çalışmalarına ve Edmund Husserl tarafından 19. yüzyılın sonları ile 20. yüzyılın başlarında bu çalışmaların radikal bir şekilde dönüştürülmesine dayanır (Moran 2000: 6-7). O dönemdeki ampirik bilimlerin baskın konumuna rağmen, Husserl bilgideki hiyerarşide aşkın felsefenin önceliğini savunur ve tüm bilgilerin bilimsel bir temeli olarak hizmet edecek bir felsefi yöntem geliştirmeyi amaçlar (Husserl 1964: 20-21). Fenomenoloji insan deneyimini inceler. Husserl, aşkın özne tarafından çeşitli noetik eylemler aracılığıyla oluşturulduğu şekliyle bilinç deneyimine odaklanmıştır. Yani Husserl, modern felsefenin çoğunda olduğu gibi 'dışarıdaki' ampirik nesnelere ile bunların zihinde yansıtılan görüntüleri arasındaki ilişkiyle ilgilenmek yerine, 'dışarıdaki' nesnelere ilişkin bu soruları bir kenara bırakmış ya da 'paranteze almış' ve bunun yerine fenomenleri nasıl deneyimlediğimizi analiz etmek için bilince gerçekte neyin görüldüğüne odaklanmıştır (C. M. Gschwandtner 2016: 53) Bu yöntemin gelişimi karmaşıktır, Husserl'in kariyerinin çeşitli aşamalarında birçok

revizyon ve yöntem değişikliği ile doludur.* Husserl'in ölümünden sonra yayınlanan çalışmalarıyla bu değişiklikler nispeten netleşmiştir. Süreci daha da karmaşıklaştıran bir diğer etken ise, Husserl'in öğrencilerinin, Heidegger gibi, sonunda oldukça farklı fenomenolojik perspektiflerle ortaya çıkmış olmalarıdır. Paul Ricoeur, fenomenolojiyi, belirli bir çalışma veya çalışma grubuyla sınırlı olmayan geniş bir proje olarak tanımlar. Bu bir doktrinden ziyade, Husserl'in sadece bir kısmını uyguladığı ve fakat farklı örneklemelerle uygulanabilecek bir yöntemdir. Husserl'in yöntemi idealist bir yorumla harmanlanmıştır ve bu yöntemin uygulandığı kısımlar tek yönlü bir çalışmadan oluşmaz. Husserl, birçok rotayı takip ettiği gibi, birçoğunu da terk etmiştir. Bu nedenle geniş anlamda fenomenoloji hem Husserl'in çalışmalarının toplamı hem de bu çalışmalardan türeyen farklı yorumlar ve sapmalardır (Ricoeur 1967: 4)

Husserl, fenomenoloji terimini kullanarak, bilincimizde fenomenlerin nasıl açığa çıktığını betimlemeyi amaçlamıştır. *Fenomenoloji* anlamı itibarıyla *fenomenlerin bilimi* demektir ve bu disiplinin amacı, Zahavi'nin de belirttiği gibi, "farklı veriliş türlerinin felsefi bir analizi olarak" ifade edilebilir (Zahavi 2019: 19). Husserl'in felsefesinin önceki yaklaşımlardan belirgin şekilde ayrılmasının bir yolu, "yönelimsellik" vurgusudur, yani her zaman bir fenomen ya da nesneye yönelmiş durumdayızdır. Bu da demektir ki, zihinsel farkındalığımız her zaman belli bir fenomenle ilişki içindedir. Bu kavramı ilk kez Husserl, fenomenolojik *epoché* olarak adlandırılan ve kişinin deneyimlediği fenomen hakkındaki önyargılarını askıya almanın ve bu deneyimi en saf haliyle ya da temel özellikleriyle betimlemenin bir yolu olarak paranteze almayı vurgulayan ünlü yönteminde kullanmıştır (Husserl 2001). Yaşanan deneyim bilincin deneyimidir ve bilinç içinde dünya benim yaşanmış deneyimim olarak verilmiştir. Husserl, basitçe tüm bilincin "bir şeyin bilinci" olduğu

* Bunu ifade etmemizin nedeni, Marion'a yöneltilen eleştirilerin, fenomenolojinin özüne yönelik hareket etmediği meselesine de vurgu yapmaktadır. Nitekim onun teoloji ile fenomenoloji arasında kurmak istediği ilişkinin fenomenolojiye ihanet ettiği suçlamasıyla karşı karşıya kalır. Ricoeur'un belirttiği gibi rotanın dışındaki çalışmalara Marion'un anlayışı gösterilebilir.

anlamına gelen yönelimsellik kavramını kullanarak, dünya ile bilinç arasındaki bu temel ilişkiyi ifade edebilmektedir (Horner 2005: 25). Husserl bununla, bilincin yönelimsel olduğunu ve her zaman bilincinde olduğu şeye yöneldiğini göstererek özne ve nesne arasındaki geleneksel ayrımın üstesinden gelmeye çalışmıştır.* Fakat bu noktada Marion, Husserl fenomenolojisinin eksik kaldığını belirtir. Her ne kadar özne-nesne arasındaki modern anlayışı eleştirirse de Marion'a göre bu kimi sınırlamaları da beraberinde getirmektedir. Husserl'e göre fenomenler, tanımı gereği, bir bilinç edimiyle dikkatini bir nesneye yönelten bir özne tarafından algılanan şeylerdir; ancak Marion bu çerçevenin doğasında var olan sınırlamaları reddeder. Bu doğrultuda Horner, "Marion'un öznesinin öznelliği olmayan bir özne olduğunu" iddia eder (Horner 2005: 150) Gerçekten de Marion'un, Husserl ve Heidegger'e yönelik özel eleştirilerinin çoğu, felsefelerinin fenomenolojiye getirdiği sınırlamalarla ilgilidir; bu sınırlamalar muhtemelen ilahi olanın algılanması olasılığını engelleyecektir. Bu engellenme, Marion'a göre felsefenin Tanrı meselesine yaklaşım şekli ile ilgilidir. Marion, fenomenolojinin sınırlarını genişletme arayışında, anlaşılması zor fenomenleri tanıyarak bu disiplini köklü bir şekilde yenilemeyi hedefler. Marion, bu çabayı Husserl ve Heidegger'in çalışmalarının bir tamamlanması olarak görür ve bu amaç doğrultusunda metafiziği aşmayı hedefler. Modern düşüncede Tanrı sorusu, metafiziksel sorularla iç içe geçmiştir; metafiziğin modernitedeki işlevinin tamamlanmasıyla birlikte Tanrı sorusu değersiz bir konu olarak değerlendirilmiştir. Marion, Tanrı sorusunun

* Elbette burada modern felsefenin epistemoloji temelli özne - nesne ayrımına vurgu yapmak önemlidir. Her ne kadar Husserl düşüncesinde söz konusu ayrımı ortadan kaldırmaya yönelik bir girişim olarak ifade edilebilse de Moran'ın da ifade ettiği bu girişim Kartezyen düşüncenin farklı bir formu olarak da yorumlanabilir. "Bazen ... fenomenolojinin öznellik ve nesnellik kavramlarının karşılıklı aidiyetine yaptığı vurgu, özne-nesne ayrımının aşılması olarak ifade edilir. Ancak bu aşma, en azından Husserl'de, gerçekte Kartezyen projenin temel radikalliğinin geri kazanılmasıdır... Özne-nesne ayrımının üstesinden ancak öznelliğin kendi içinde daha derin bir anlam bularak gelebiliriz. Dolayısıyla Husserl'in düşüncesinde, Kartezyen projenin kendisini radikal bir şekilde yeniden düşünerek belli bir kaba Kartezyenizm türünün üstesinden gelmeye çalışan merkezi bir paradoks vardır." Moran, *Introduction to Phenomenology* (London: Routledge 2000: 16)

metafiziğin kaderini paylaştığını, dolayısıyla metafiziğin akıbetiyle birlikte Tanrı sorusunun da gözden düştüğünü ileri sürer (E. Swart 2017: 76).

Marion'a göre metafiziği aşmak, Tanrı'ya fiziksel dünyada bir rol atfetmeye çalışan, onu *causa sui* olarak tanımlayan felsefi çabaları reddetmeyi gerektirir. O, hem insanlık hem de Tanrı anlayışında, metafiziğin geleneksel kaygılarının yanlış varsayımlar üzerine kurulu olduğunu savunur. Bu noktada, kendisini Nietzsche'nin düşüncesiyle uyumlu görür: Nietzsche sadece "Tanrı'nın ölümünü" ilan etmekle kalmamış, aynı zamanda bu ölümün nedenlerini de ortaya koymuştur. Marion'a göre, Nietzsche'nin "Tanrı'nın ölümü" nün esasen metafiziksel "Tanrı" kavramlarının başarısızlığına işaret eder. Nietzsche'nin eleştirisi, metafiziksel kavramları "kavramsal putperestlik" olarak görür ve bu kavramları reddederken, Marion Tanrı'yı yanlış anlaşılmanın yükünden kurturarak yeni bir ilahi Varlık imkanını benimser (Marion 2004: 84). Bu imkân ise Marion için fenomenolojik bir bakış ile tartışmaya açılabilir.

Bu bakış aslında Marion'un felsefenin putperestlik suçlamasından kurtulması açısından önemlidir. Çünkü burada İdol'ün yani putun metafiziksel yönlerinin açığa çıkartılarak felsefenin Tanrı'yı ele alma biçiminin hümanistik bakıştan kaynaklandığı iddia edilir. Marion'un fenomenolojisinin analizi, temelde, geleneksel dini anlamının ötesine geçen bir kavram olan putperestliğin (idolatry) eleştirisi tarafından yönlendirildiği şeklinde anlaşılabilir. Bu bağlamda putperestlik, herhangi bir fenomenin, fenomenin kendisini nasıl sunduğuyla uyuşmayan öznel kavramsal sınırlar içinde tanımlanmasıyla dayatılan sınırlama olarak anlaşılmalıdır. Esasen, bir fenomeni kendi öznel sınırlamalarımıza dayanarak tanımladığımızda, bir tür putperestlik yapmış oluruz. Fenomenoloji, Marion'un geleneksel metafizik ve ontoloji-teolojiyle ilişkilendirilen putperestliğin üstesinden gelmesine imkân sağlaması açısından önemlidir.

Marion, fenomenolojiyi Tanrı'yı anlamının bir aracı ve ilahi vahyin bir imkânı olarak görür. Modern felsefenin vahyi teolojiye havale etmesine ve

fenomenolojinin vahyin sezgiye dayalı bir bilgi kaynağı olarak değerlendirilmesini reddetmesine karşı çıkar. Marion, vahyin fenomenolojik olarak dikkate alınabilecek bir sezgi kaynağı olarak kabul edilmesi gerektiğini savunur. Ancak bu yaklaşım, Marion'un felsefi argümanlarının teolojiyle aşırı yüklü olduğu eleştirilerine neden olmuştur (C. Gschwandtner 2007: 89). Marion, teolojik görüşlerini felsefi argümanlarından ayırmaya çalışmış ve özellikle *Being Without God* eserinde teolojik bir çalışma ortaya koyarken, *Reduction and Givenness* eserini tamamen felsefi bir çalışma olarak sunmayı amaçlamıştır. Marion bu noktada özellikle fenomenolojiyi teolojiye dönüştürdüğüne yönelik eleştirilere cevaben, *verilmişlik* kavramının bir vereni gerektirmediğini ve bu kavramın kesinlikle metafiziği aşmayı hedeflediğini vurgular. Marion, fenomenolojik indirgemeye Tanrı'ya dair yeni bir anlayış geliştirmeyi amaçlarken, Tanrı'nın fenomenolojik olarak nasıl kavranabileceğini ve metafiziksel kavramlarla tanımlanmadan nasıl düşünülebileceğini araştırır. Bu bağlamda Marion, Tanrı'nın modern metafiziksel kavramlarla ilişkilendirilmesinden kurtulması gerektiğini savunur ve felsefi bir dil geliştirme çabasında, bu kavramların ötesine geçmeyi amaçlar. Bu, öznenin, Tanrı'yı tanımlama ve kontrol etme çabalarının ötesinde bir anlayışı gerekli kılar. Dilin ve varlığın bu veriliş temelinde yeniden değerlendirilmesi, Marion'un felsefi düşüncesinde temel bir yer tutar ve onun fenomenolojiye getirdiği yenilikçi perspektifi yansıtır.

Buradan da fenomenolojinin Marion tarafından önerilen açılımı *verilmişliği*, yani fenomenlerin pasif alıcılığını kabul etmesi düşüncesine varabiliriz. Marion, fenomenlerin Husserl'in projesinde kısıtlı kalmaya devam ettiğini, çünkü aşkın bir öznenin, bir ufka karşı görülen (ya da algılanan) nesnelere kendi yönelimselliğini dayattığını iddia eder. Heidegger'de ise fenomenoloji, varlık ufkunun fenomenlerin kendilerini gösterme biçimlerini belirlediği, varlığa takıntılı bir proje haline gelir. Bunun yerine Marion, fenomenlerin kendilerine dayatılan kısıtlamalar ya da parametreler (ne Husserl'de olduğu gibi nesne-olma ne de Heidegger'de olduğu gibi varlık-olma) olmaksızın kendilerini tamamen kendi terimleriyle vermekte özgür

olacakları bir *verilmişlik* fenomenolojisini savunur (C. M. Gschwandtner 2016: 55-57). Bu noktada karşımıza *verilmişlik* (givenness) kavramı çıkmaktadır.

Marion, projesinin kesinlikle merkezinde yer alan *verilmişlik* kavramını, tüm metafizik kısıtlamaların ötesine genişleterek fenomenlerin temel bir yönü olarak kabul etmektedir (E. Swart 2017: 81). Husserl, gerçekte çeşitli fenomenlerle tanışmanın temel yolunu tartışırken, çeşitli nesnelere nasıl görüldüğünü ve dolayısıyla bize nasıl verildiğini tanımlamak için *Gegebenheit* terimini kullanmıştı. Almancada bu terim, basitçe şeylerin bize verildiğini (gegeben) gösteren nötr ve sıradan bir anlama sahiptir. Özellikle Husserl'in eserlerinde, bunların zihne içerik olarak verildiğini ve daha sonra tezahürlerini anlam ve kavramlara dönüştürdüğünü gösterir.

Fransızca *donation* [Gegebenheit=Donation/Armağan/Bağış] kanonik terime ilgi çekici, yüce ve yeni bir anlam katar. Gschwandtner'in da ifade ettiği gibi, Fransızcaya *bağış/armağan* (donation) ve İngilizceye *verilmişlik* (givenness) olarak çevrilmesi, birisinin fenomeni verdiğini ima ediyor gibi görünmektedir. Bu şekilde, kelimeyi kullanımı artık orijinal Almanca terimin sadece bir nüansını değil, çok farklı türde bir varyasyonunu yansıtmaktadır.¹ Burada fenomenoloji de bir değişiklik, bir ters çevirme söz konusu olmaktadır. Bu sefer yönelimsel bilinç farklı bir forma bürünür, bilincin -hem dünyayı bilmede hem de bu gerçekliğin kurucu bir parçası olarak- hayati rolü kabul edilmektedir (Horner 2005: 25). Ricoeur

¹ Marion, Husserl'in yazılarında kullandığı Almanca *Gegebenheit* sözcüğünü kullanarak görünümün *verilmişlik* (givenness) yoluyla tezahürünü tartışır. Benzer şekilde, Marion'un *verilmişlik* kavramını andırdığını düşündüğü bir Varlık gösterimi, Heidegger tarafından Varlık ve Zaman'da Almanca *es gibt* kelimeleri kullanılarak tartışılır. Yine de Marion'un verili olma kavramının kökenlerini Husserl ve Heidegger'e atfettiği ölçüde, kimi itirazlar yapılabilir. Özellikle yorumcular, bağış/hediye/armağan olarak sunulan bir şey anlamında bir armağanı ima eden *Gegebenheit* çevirisine itiraz etmektedir. Marion ile yaptığı bir tartışmada Derrida, fenomenlerin armağan olarak verildiği fikrinin Husserl'in *Gegebenheit* ve Heidegger'in *es gibt* terimlerinin yanlış çevrilmesinden kaynaklandığını savunmuştur. Bu terimler verilişlikten ziyade *görünümün* pasifliğine işaret eder. Derrida için bu kelimeler şu anlama gelir: "Orada bir şey vardır. Bir şeye sahibiz, bir şeyle karşılaşırız. Oradadır, ama bir armağan değildir". Jacques Derrida, "On the Gift; A Discussion between Jacques Derrida and Jean-Luc Marion." ed. John D. Caputo and Michael J. Scanlon, "God, the Gift and Postmodernism". Bloomington: Indiana University Press, 1999.

fenomenolojik dönüşü yönelimselliğin kendisinin dönüşümü olarak tanımlar: “... fenomenolojinin ruhsal disiplini, önce bilincin unutulması ve sonra da verili olarak kendini keşfetmesi olan yönelimsellik duygusunun gerçek bir dönüşümüdür” (Ricoeur 1967: 10). Bu değişikliğin başlıca nedenleri, verilmişliğin yeniden canlanmasının, geleneksel fenomenolojinin düşünme eğiliminde olduğu gibi, erişilebilir fenomenler alanını sadece göze ya da zihne görünenlerin ötesine genişlettiği yönündeki öncü fikrine hizmet etmesidir. Bu durumda, “yönelimsellik artık bir nesnellik olarak gerçekleşmez” (Marion 2014: 49).

Marion'un fenomenolojinin sınırlarını zorlama çabası onun postmodern arka planında bulunabilir. Dolayısıyla bu, metafiziği ve nötr benlik kavramını eleştirme meselesidir. Marion, benlik bilincinin dışında da fenomenler olduğuna inanır. Bu yaklaşım Marion'un bilincin sınırlarının ötesine bakmasının nedenidir. Bu da aslında Marion'un düşüncesinin felsefi fenomenoloji ve teoloji olarak ikiye ayrılması anlamına gelir.

Marion'a göre, şeylerin verilmişlik biçimine ilişkin betimlemeler, tezahür eden nesneden ne beklediğimizden ya da ona ne yansıttığımızdan bağımsız olarak ve daha özel olarak, gözlemciler için neyin görünüp neyin görünmediğinden bağımsız olarak, onların gerçek oluşumlarına daha fazla ağırlık vermemizi sağlar. Gerçekte yapmak istediği şey, en ilkel ama uzun zamandır unutulmuş ilk doğayı vurgulayarak deneyimdeki çeşitli fenomenlerle karşılaşmamızı karakterize etmektir (Bustan 2010: 10). “Hiçbir verilmiş olan, [önce] kendini vermeden ya da kendini verilmiş bulmadan, dolayısıyla verili olmanın kıvrımına göre eklemlenmeden ortaya çıkmaz” (Marion 2002: 24). Bu, bir şeyi görmeden çok önce, onunla ilk teması belirleyen onun koşulsuz verili oluşu olduğu anlamına gelir. Bu açıdan bakıldığında Gschwandtner, Marion'un verilmişlik ile aslında, fenomenlerin kendilerine dayatılan herhangi bir parametre olmaksızın, kendi terimleriyle verilmek ya da kendilerini vermek (*se donner* Fransızca'da hem pasif hem de refleksif olanı ifade eder) için tamamen özgürleştirilmeleri gerektiğini savunduğunu

ileri sürer. Yine ona göre söz konusu kısıtlayıcı parametrelerin, Husserl'in yaptığı gibi aşkın bir ego tarafından (genellikle nesnelere olarak) ya da Heidegger'in anladığı anlamda Dasein tarafından deneyimlenen varlıklar olarak oluşturulmalarını içerdiğini ileri sürer. Bu oluşum ufukları bir kenara bırakılırsa, fenomen kendisinden daha tam olarak ortaya çıkabilir veya verilebilir (C. M. Gschwandtner 2016: 57).

Marion'un verilmişlik kavramı onun fenomenolojik yaklaşımının merkezinde yer alır. Fenomenolojideki geleneksel özne-nesne ilişkisinden, kendisini bilince veren fenomene odaklanmaya doğru bir değişimi ifade eder. Bu yaklaşım, kavramsal kavrama kapasitesini aşan fenomenlere olanak tanıyarak vahyin doygun bir fenomen olarak değerlendirilmesine alan açmaktadır. Verilmişlik, fenomenolojik tanımlamanın sınırlarına meydan okuyarak ve ilahi vahiy üzerine teolojik yansımayı davet ederek, fenomenlerin kendilerini nasıl sunduklarının koşulsuz ve nedensiz doğasını vurgular (Marion 1998: 13). Verilmişliği koşulsuz olarak tanımak, özneye görünen şeyin tezahürüne izin verir ki bu da şu demektir; “kendisinden başlayarak ve kendisi olarak şeyin tezahürü, kendisini tezahür ettirme, kendisini görünür kılma, kendisini gösterme ayrıcalığı” (Marion 2013: 8). Marion'un argümanı, “hiçbir şeyin verilmişliğe istisna oluşturmayacağıdır” (Marion 2002: 21). İlk olarak, Marion'un verili olma kavramında örtük olarak bu verili olmanın bir kaynağı vardır, ancak bu kaynağı bir nesne olarak kavramsallaştırmaya karşı çıkar; aslında kaynak “nesneliğe karşı kurulmuştur” (Marion2002: 249). Yine de bu kaynağın yalnızca soyut bir ilhamdan daha fazlası olduğuna inanır. Ona göre, verilmişlik yoluyla tezahür eden bir fenomen “kendisini verir ve kendisini yalnızca kendisini bir 'benlik' olarak teyit ederek gösterir”(Marion 2013: 248). Verilmişliğin kaynağına ilişkin bu nitelemeyi kullanan Marion, böylece görünün, özneye öznenin dışındaki bir kaynak tarafından verildiği yönelimselliğin tersine çevrilmesinde ortaya çıkan verilmişliği açıkça tasvir eder. Görü, öznenin salt bilişsel bir faaliyeti olmayacaktır. Bu açıdan Marion, fenomenolojinin en önemli özelliğinin şeyleri serbest bırakmak, onların

verilmiş olarak kendilerini sunma imkanına olanak sağlamak olduğunu ifade eder.

Marion:

Benim tüm projem, fenomenalitedeki imkanı özgürleştirmeye, fenomeni, konuşlandırılmasını sınırlayan varsayılan eşdeğerliklerden (nesne, varlık, genel hukuk yeterliliği, görünün yoksulluğu) kurtarmaya yönelik olmuştur (Marion 2013: 234).

Marion'un bu anlayışına dair diyebiliriz ki, o, Aydınlanma'dan bu yana ortaya çıktığı şekliyle bilgiye ilişkin öznellik ve kesinlik gibi temel ilkeleri reddeder. John Caputo'nun ifade ettiği gibi: "Marion için modernite, Descartes'tan Kant ve Husserl'e, hatta Varlık ve Zaman'ın Heidegger'ine kadar uzanan ve fenomenlerin kendini vermesine önsel kısıtlamalar getiren 'özne' geleneği anlamına gelir. Aşkın özne, fenomenal alan üzerinde hüküm sürer ve fenomenlerin ortaya çıkması için koşulları önceden belirler"(Caputo & Scanlon 1999: 5). Marion, fenomenin, insani bir failin müdahalesi olmaksızın, kendi kendini ve kendisinden verdiği şekliyle bir açıklamasını geliştirmeye çalışır.

Şeylerin kendilerine dönmek, fenomenleri (kendinde şey, neden, ilke vb. gibi) önsel bir otoritenin (yeterli) koşuluna tabi tutmaksızın kendileri olarak tanımak anlamına gelir. Kısacası, onları, bilincin her türlü oluşumdan önce tanımlık ettiği basit verili oluşlarından başka her türlü önkoşuldan kurtarmak anlamına gelir. Şeylerin kendilerine dönüşü mümkün kıldığı için, tüm ilkelerin ilkesi belki de yeter sebep ilkesinin askıya alınması olarak anlaşılmalıdır, çünkü fenomen herhangi bir sebebe borçlu değildir, çünkü verili oluşunun kendisi onu haklı çıkarır (Marion 2008: 5).

Marion, bir fenomenin sebepsiz ya da nedensiz meydana gelebileceğini kabul eder; çünkü en azından bilinçte verilmiş olması, onun var olduğunu gösterir. Ancak burada yeter nedeninin kaldırılmasıyla, fenomenolojinin olanakları serbest bırakıldığını ve dolayısıyla imkansızlıkla işaretlenmiş fenomenlere bile alan açıldığını ifade eder. Bu yaklaşım, dini fenomenlerin felsefede yeniden ortaya çıkmasına izin verir. Dini fenomenler, fiilen verilmiş olmaları nedeniyle hukuki olarak (de jure) meşru kabul edilirler: Övgü, talep, saygı, tövbe, uzlaşma, güven gibi yaşanmış bilinç durumları ve niyetler; inançlar (teolojik inançtan çeşitli tutumlara kadar); hayırseverlik, kardeşlik, barış, fedakârlık gibi istekler; bilimsel olmayan ama deneyimsel bilgi türleri (görüş, "varlıklar", iç diyaloglar, kalpte söylenen sözler vb.).

Bu tür bilinç deneyimleri, en azından bilinçte verilmiş oldukları ölçüde tam haklarıyla fenomenler olarak kabul edilirler. Bu tür fenomenler, objektifliğin ötesindeki sınırlar içinde olabilirler ancak bu, onların gerçekten verilmiş olduğu gerçeğini değiştirmez. Marion, bu genişlemenin, özellikle dini yönelimler ve yaşanmış deneyimler söz konusu olduğunda belirli zorlukları beraberinde getirdiğini kabul eder. Bu yaşanmış deneyimler gerçekten yönelimsel mi (yani gerçekten bir nesneye odaklanmış mı) ve nesnelere sadece kısmen de olsa görüsel tatmin iddiasında bulunabilir mi? Ancak, Marion bu soruların, onların mümkünlüğünü dikkate alan bir fenomenolojik çerçevede meşru bir şekilde incelenebileceğini savunur. Dolayısıyla Marion burada, fenomenlerin sadece verilmiş olmaları nedeniyle meşru kabul edilmeleri gerektiğini ve özellikle dini deneyimlerin bu genişletilmiş fenomenolojik çerçevede nasıl incelenebileceğini tartışır. Fenomenler, yeterli neden olmadan da meşru olabilirler ve yönelimsellik, nesneyi tam anlamıyla görüsel olarak yerine getirmeden de var olabilir. Bu, fenomenlerin genişlemiş bir anlayışını ve özellikle dini deneyimlerin fenomenolojik incelemesini mümkün kılar (Marion 2008: 5-6).

Marion'un amacı, hem teolojiye dair olan Tanrı kavramını hem de fenomenolojideki fenomeni, insan düşüncesi ve dilinin sınırlamalarından ve koşullarından bağımsız olarak ele almaktır. Bu düşünce, özellikle Varlık (Being) kavramı üzerinden şekillenen insan düşüncesi ve dilinin sınırlarını aşma çabası olarak ifade edilebilir. Marion'un projeleri, metafiziğe (özellikle modern metafiziğe) kapsamlı bir eleştiri getirmektedir. Modern metafizik, genellikle Descartes'tan Hegel ve Nietzsche'ye kadar uzanan dönemdeki aktif ve spontan özne kavramına odaklanır. Carlson'un da ifade ettiği gibi;

Marion'un hem teolojik hem de fenomenolojik projelerinde, mutlak ya da koşulsuz olanı (ister teolojinin Tanrısı ister fenomenolojinin fenomeni olsun) insan düşüncesinin ve dilinin (özellikle Varlık düşüncesi ve dili tarafından işaret edilen) çeşitli sınırlarından ve ön koşullarından kurtarmaya yönelik merkezi çabası, tüm metafiziğin ve her şeyden önce Descartes'tan Hegel ve Nietzsche'ye kadar modern felsefeyi işgal eden aktif, kendiliğinden özneye odaklanan modern metafiziğin kapsamlı bir eleştirisi anlamına gelecektir. Hem teolojik hem de fenomenolojik kayıtlarda öznenin böyle bir eleştirisi, öncelikle varlığı yokluk olarak görünme

noktasına kadar aşırıya kaçabilen ezici veya akıl almaz bir "armağan" veya "verilmişlik" açısından yapılır (Carlson 2001: 15).

Marion'a göre modern özne, amaçları ve arzularıyla kendini vereni çarpıtmaktadır. Öznelliğin bu yorumunu, suçlanan bir suçlunun işlediği suçun hikayesini anlatma biçimi gibi anlayabiliriz. Gerçekten de bir kişinin işlediği suç aslına uygun bir biçimde, olduğu gibi anlatması pek olası değildir. Aksine, suçlu suç dair olayı kendi yararına anlatmak için olanları çarpıtacaktır. Kişinin kendisi tarafından anlatılan suçun, bu suçu kendi içinde ve olduğu gibi anlatması beklenemez. Kişi, çoğu zaman, suçu, kendisini şu ya da bu şekilde 'iyi gösterecek' bir düzeye indirgeyecektir (Schrijvers 2006: 307-308). Dolayısıyla, öznenin tüm yönelim ve arzuları parantez arasına alınmalı ve fenomenin armağanına tabi kılınmalıdır. Bu armağan, suçlunun bahane aramaya başladığında suçun çoktan işlenmiş olması gibi, kişinin duymaması mümkün olmayan bir çağrıdır. Marion, ölçü olarak artık insana dayanmayan yani hümanistik olmayan bir gerçeklik yorumu geliştirmeye çalışır. Her şey verilidir, eğer alımlanması şüpheli kalıyorsa, bunun nedeni insanların onu alma becerilerinin arzuları ve yönelimleri tarafından her zaman engellenmesidir. Şöyle denebilir: suçun işlendiği kabul edildiğinde, suçun kendinde ve kendi başına olduğu gibi anlatılması mümkündür; suç mükemmel bir şekilde verilmiştir, ancak bu verinin (suçlu, tanık, mağdur tarafından) alımlanması, suçun kendinde olduğu gibi anlatılmasını her zaman deforme eder. Marion, Lars von Trier'in *Dogville* filminde insanoglu için en zor şey dediği şey hakkında yazıyor: Lütuf. Lütuf bize verilmiştir, ancak onu alıp almamamız bizim alma isteğimize bağlıdır. Filmde olduğu gibi, lütuf çoğu zaman tecavüze uğrar, deforme edilir ve tanınmaz (Schrijvers 2006: 308).

Marion'a göre, verilmişliğin kendi koşullarında kendini göstermesine izin verildiğinde herhangi bir ufku koşulları içinde oluşturulmasına gerek yoktur. Böyle bir durumda, herhangi bir ufuk, gelen fenomenlerin sahnesini apriori olarak belirlediğinde, olası olanı sınırlar. Çünkü "fenomenoloji şeyleri görünür ya da fenomenal kıldığı ölçüde onlara geri döner. Şeylerin kendilerini sunar. Bu sunum bir

ufuk dahilinde gerçekleştirilir (Marion 2008: 14). Bu onu fenomenoloji içinde çalışan çoğu filozofun düşüncesinden ayırır. Horner'ın açıkladığı gibi, fenomenoloji bağlamında “ufuk, belirli olasılıkları içeren veya bunlara izin veren, bir düşünce ve eylem ekonomisini çevreleyen bir sınırdır”(Horner 2001: 97). Klasik fenomenolojiye göre, yeterince bilimsel bir perspektif sağlamak için bir ufuk zorunludur. Marion'un da belirttiği gibi, “Fenomenoloji, indirgediği ve inşa ettiği fenomenleri sunmak için bir ufuk varsayar (Marion 2008: 10). Oysa Marion, ister özne-nesne ilişkisi tarafından belirlenen bir ufuk ister Varlık ufku olsun, herhangi bir ufka bakılmaksızın verilmişliğin kabul edilmesini savunur. Artık Varlık ufkuyla bile sınırlı olmayan üçüncü indirgeme (verilmişlik), fenomenleri nesnellüğün sınırlarının çok ötesine taşır. İşte tam da bu noktada Marion'un asıl ilgisini oluşturan mesele olarak *Vahiy* problemi gündeme gelmektedir. Onun fenomenolojinin konusu haline getirmeye çalıştığı şey budur. Fakat burada soru şu şekilde karşımıza çıkar; bir ufuk içinde görülen şeyler, fenomenolojinin konusu ise vahiy nasıl olur da bu ufka dahil olur?

2. Fenomenoloji ve Teolojinin Kesişimi: Doygun Fenomen Olarak Vahiy

Fenomenolojinin din ile bir bağının olup olmadığı ya da dinsel olana dair söz söyleyip söyleyemeyeceği tartışmalı bir meseledir. Bu mesele en başta metafiziğe yönelik saldırıların yarattığı etkiyle bağlantılıdır. Nitekim fenomenoloji, fenomenle yani görünenle ilgilenir. Fakat dine dair meseleler söz konusu olduğunda fenomenoloji nasıl hareket eder? Ya da şöyle sorabiliriz: “Eğer fenomenoloji içkinliğin, kendini bilince sunan şeyin incelenmesiye, aşkınlık fenomenolojik bir analizde nasıl bir rol oynayabilir?” Bu rol ortaya konsa bile, “Aşkınlık hem realist hem de metafizik ve teolojik anlamıyla, tam da fenomenolojinin ele alamayacağı bir şey değil midir? Yoksa aslında aşkınlığın gerçek anlamı ve önemi yalnızca tutarlı bir fenomenolojik analiz yoluyla mı yorumlanabilir?” (Bornemark & Ruin 2010a: 8) Bu sorular, Marion için de bir kaygı uyandırmaktadır. Fakat Marion'un fenomenoloji projesi, tam da bu sorulara cevap üretme iddiası taşımaktadır. Marion, *Being Given*:

Toward a Phenomenology of Givenness adlı çalışmasında, fenomenolojiyi, ders kitaplarındaki yorumlara göre alanı tanımlayan geleneksel "nesnellik" ve "Varlık" odaklarından uzaklaştırarak yeniden canlandırmaya çalışır (Marion 2013: 13). Tüm fenomenlerin nesne (Husserl) ya da varlık (Heidegger) olarak tezahür etmediğini savunarak (Marion 2013: 15) daha geniş bir fenomenoloji anlayışı ileri sürer. Bu değişim, Husserl ve Heidegger'in temel görüşlerine meydan okuyarak ya da onları genişleterek fenomenolojinin bu kavramlarla sınırlı kalmadan da var olabileceğini öne sürmek anlamına gelir. Marion'un meydan okuması, böyle bir ayrılışın disiplinin kendisine zarar verebileceği riskine rağmen, fenomenolojinin *nesnellik* ve *Varlık* çerçevelerine dayanmadan da tutarlı ve ilgili olabileceği iddiasıyla hareket etmektedir. Buradan hareketle diyebiliriz ki Marion'un fenomenolojiyi kullanması aslında hem Marion'un "Varlığın ötesinde" olana dair araştırmalarında geleneksel metafiziği aşma çabasına hem de insan varoluşunun, kontrol edici rasyonel öznelliğe dair geleneksel nosyonların aşıldığı bir boyutuna işaret eder. Marion'un amacının fenomenolojiyi hem Husserlci hem de Heideggerci ifade biçimleriyle -özlerin keşfine ya da Varlığın ifşasına dair kendi için beklentileriyle- revize etmek olduğu da söylenebilir. Fenomenolojinin bu geleneksel olmayan kullanımı, Jean-Luc Marion da dahil olmak üzere bir dizi yirminci yüzyıl sonu Fransız filozofu tarafından benimsenmiştir. Vardıkları sonuçlar genellikle felsefe ve teoloji arasındaki çizgileri bulanıklaştırdı ve hiçbir şekilde diğer çağdaş filozoflar tarafından geniş çapta kabul görmedi. Özellikle Marion, felsefenin bilince verilen her şeyi kabul etmesi ve bunu yaparken de ilahi vahyin olasılığını kabul etmesi için titiz bir argüman oluşturmaya çalışmıştır.

Marion'un fenomenolojiyi genişletmesi, felsefenin bilince tezahür ettiği iddia edilen hemen her fenomeni dikkate alması için bir araç sunmaktadır. O halde Marion'un projesinin, ilahi vahiy yoluyla erişilen hakikatin kabulü için fenomenolojik destek göstermeye çalışan bir proje olduğu iddia edilebilir. Doygun fenomen olarak *Vahiy* meselesine geçmeden önce şunu ifade etmemiz gerekir: Marion fenomenoloji ve teoloji arasında sınır çekmenin önemini de vurgular.

Birazdan değineceğimiz eleştirilerin önünü almak için Marion, “Fenomenoloji ile teoloji arasındaki sınır, olasılık olarak vahiy ile tarihsellik olarak Vahiy arasında geçer. Bu alanlar arasında karışıklık tehlikesi olamaz” (Marion 2008: 64) diyerek hem fenomenoloji ve teoloji hem de imkan ve tarihsel olarak vahiy meselesini ayırdığını gösterir. Böylece Marion’un fenomenoloji ile teoloji arasında açık bir ayrıma vurgu yaptığını söyleyebiliriz. Marion'a göre fenomenolojide engel olarak görülecek olan inanç önvarysımı, teolojide esas ve önceliklidir. Marion'a göre Hıristiyan vahiy, teolojik söylemde aşılmaz bir önceliğe sahiptir ve teolojik araştırmanın temeli olarak imanın gerekliliğini doğrular. Fenomenoloji, vahiy teorik bir imkân olarak ele alırken, fenomenlerin nasıl beklenmedik, benzersiz ve indirgenemez bir şekilde ortaya çıkabileceğini, tarihsel oluşumları veya önemleri hakkında iddialarda bulunmadan kendine konu edinir. Bu, fenomenolojinin bir şeyin tam anlamıyla nasıl açığa çıkarılabileceğini ifade ettiği, ancak gerçeklikten ziyade olasılık alanında kaldığı anlamına gelir. Bununla birlikte teoloji, vahiy tarihsel bir gerçeklik olarak ele alır. Teoloji imanla başlar ve vahiy gerçekleşmiş ve belirli bir anlam taşıyan somut bir tarihsel olay olarak kabul eder. Nitekim Marion’a göre Vahiy meselesi dinlerin ayırt edici özelliği olarak görülür. Ona göre bir din, diğer dinlerden vahiy alıp almaması açısından ayrılır. Marion, “belki de başka hiçbir terim, bir dinin, Tanrı'nın insanlar arasındaki varlığının bilinmesini istediği (ya da isteyeceği) şeyin iletişimini aldığına dair özel iddiasını bu kadar açık bir şekilde belirleyemez (Marion 2016: 1)” diyerek vahyin merkezi önemini de vurgulamış olur.

Teoloji bu gerçekliği daha iyi anlamak için fenomenolojik yöntemleri kullanabilirken, temelde inanca ve vahyin tarihsel gerçekliğine dayalı olmaya devam eder. Böylece fenomenolojide varsayımsal bir araştırma olan şey, teolojide gerçek bir inanç ve tarihsel gerçek meselesi haline gelir. Vahiy, fenomenolojinin ifşa edebileceği şeylerin sınırındadır ve vahyin kaynağı muhtemelen radikal bir şekilde anonim kalacaktır; ancak Marion tarafından vahiy olasılığı için kapı açılmıştır. Gschwandtner, *Reading Jean-Luc Marion*'daki analizinde, Marion'un felsefenin vahiy fikrini onaylamasına nasıl sınırlar koyduğunu açıklar. Ona göre Marion;

...yalnızca olasılık terimleriyle konuşabileceğimizde ısrar eder, gerçeklik terimleriyle değil. Fenomenoloji vahyin gerçekten gerçekleşip gerçekleşmediği hakkında kesinlikle hiçbir şey söyleyemez, ancak böyle bir şey mümkün olsaydı, fenomenalliğinin belirli bir şekilde tanımlanması gerektiğini önerebilir. ... Vahyin imkânını göstermenin projesinin birincil amacı bile olmadığını, daha ziyade fenomenolojinin sınırlarını, tanımlarını ve kaynaklarını gidebildikleri yere kadar zorlamak olduğunu ileri sürer (C. Gschwandtner 2007: 35-47).

Dolayısıyla Marion'a göre felsefe, iddia edilen herhangi bir vahyin fiilen gerçekleştiğini doğrulayamaz; ancak, gerçekten bir vahiy gerçekleşecek olursa bunun nasıl tezahür edeceğini açıklayabilir ve açıklar. Şunu vurgular:

Fenomenoloji bir vahyin kendini gösterip gösteremeyeceğine ya da göstermesi gerekip gerekmediğine karar veremez, ancak (ve yalnızca) böyle bir vahiy fenomeninin paradoksların paradoksu şeklini alması gerektiğini belirleyebilir. Eğer vahiy olması gerekiyorsa (ve fenomenolojinin buna karar verme yetkisi yoksa), o zaman fenomenalitenin temel bir yasasına göre paradoksların paradoksu figürünü üstlenecek, varsayacak ya da varsayacaktır (Marion 2013: 235).

Tüm bunları söyledikten sonra Marion'un *zayıf/eksik* (poor phenomena) *fenomen* ve *doygun fenomen* (saturated phenomena) anlayışına geçebiliriz.

Marion'un fenomenolojiye getirdiği ayrımında, *zayıf* ve *doygun* fenomenler arasında belirgin farklar vardır. Bu ayrım, fenomenlerin nasıl deneyimlendiği ve anlaşıldığı üzerine odaklanır. Zayıf fenomen, geleneksel fenomenolojik yaklaşımlara daha yakın olan bir kavramdır. Bu tür fenomenler, öznenin algı kapasitesine ve yönelimselliğine uygun olarak tam anlamıyla anlaşılabilen ve kavranabilen fenomenlerdir. Husserlci fenomenolojide olduğu gibi, zayıf fenomenlerde özne, fenomeni kendi anlam dünyasında tam olarak belirleyebilir. Yetersiz fenomenler, matematiksel veya teknik nesnelere gibi, deneyimlenmesi veya anlaşılması için çok az görüsel bilgi gerektiren fenomenlerdir. Bu tür fenomenlerde, öznenin niyeti ve zihinsel katkısı büyük ölçüde belirleyicidir. Onları önceden tahmin edebilir, tarafsızca gözlemleyebilir ve mükemmel bir şekilde anlayabiliriz. Genellikle üzerlerinde kontrol sahibiyiz ve irademizi onlara dayatabiliriz. Zayıf fenomenleri fenomenolojik olarak oluşturmak genellikle çok kolaydır (C. M. Gschwandtner 2016: 61). Zayıf fenomenler, Husserl'in de belirttiği gibi, bilincin onları yapılandırma ve kavramsallaştırma yeteneğiyle sınırlanan fenomenlerdir. Başka bir deyişle, bu

fenomenler, önceden var olan kategoriler ve kavramlar aracılığıyla algılanır ve anlaşılır. Örneğin, bir ağacı zayıf bir fenomen olarak düşünebiliriz. Ağacı algıladığımızda, onu "bitki", "kahverengi", "uzun" gibi önceden var olan kategorilerle anlarız. Zayıf fenomenler, dünyayı anlamak için gerekli bir çerçeve sunsa da Marion'a göre, deneyimin zenginliğini tam olarak yansıtmazlar.

Doygun fenomenler ise, görüyü aşan, bizi fazlasıyla zorlayan ve çoğu zaman yoğun bir şekilde etkileyen fenomenlerdir. Bu tür fenomenler, görüye öylesine bir zenginlik sunar ki, onları tamamen kavramamız veya anlamamız neredeyse imkansızdır. Genellikle beklenmedik bir şekilde karşımıza çıkarlar ve bizim üzerimizde kontrol kurabilirler. Marion'un doygun fenomeni, öznenin yönelimselliğini aşan ve fazlalık (excess) taşıyan bir görüyü ifade eder. Kant'ın yüce (sublime) kavramı ile bu noktada benzerlik gösterir. Kant, yüceyi öznenin algılama kapasitesini aşan ve bu nedenle özneyi zorlayan bir deneyim olarak tanımlar. Matematik yüce, insanın ölçme gücünü aşan büyüklükleri (örneğin Samanyolu), dinamik yüce ise insanın kontrol gücünü aşan doğa olaylarını (örneğin fırtınalar) ifade eder.² Marion'un doygun fenomen düşüncesi, Kant'ın fenomenolojisini genişletip dönüştürerek dört ana kategoriye ayırır (Marion 2008: 34). Marion'un bu kategorileri, Kant'ın fenomenlerin kavramsal şemasını inceleyerek ancak her bir noktada bu kategorileri tersine çevirerek oluşturur. Her bir kategori, Kant'ın kategorileriyle bir diyaloga girer, ancak onların ötesine geçer ve onlara karşı çıkar. Marion tarafından tanımlanan farklı doygun fenomen türleri *olay (event)*, *idol*, *beden/ten (flesh)* ve *ikondur*.^{*} Bunlar *In Excess*'te bu sırayla geliştirilerek (Marion 2002: 235) Kant'ın ilk kez 1781'de yayınlanan *Analytic of Concepts*'inde tartıştığı

² *Doygun fenomen* ve *Yüce* kavramları arasındaki analiz için bkz Selami Varlık. (2017). Jean-Luc Marion'da Doygun Fenomen ve Yüce. *Kutadgubilig Felsefe-Bilim Araştırmaları*, 33, 9-28.

^{*} Dört fenomenin de detaylı bir çalışması için bkz. C. Gschwandtner (2014). *Degrees of Givenness: On Saturation in Jean-Luc Marion*. Indiana University Press.

insan zihninin a priori kategorileri olan nicelik, nitelik, ilişki ve modaliteyi izleyerek geliştirilmiştir.

Burada olay (event), nicelik kategorisinin bilgi fazlalığı yüzünden kavrayamayacağı bir fenomen olarak, idol (idol), nitelik yönünden bizi görünürlüğüyle şaşırtan bir fenomen olarak, beden/ten (flesh), ilişki kategorisinin hiçbir analogiyle anlayamayacağı dolaylılığıyla ifade edilirken ikon, modalite kategorisinin bakamaması yönünden tanımlanır. Bu dört çeşit fenomen, nesnenin görüdeki zayıflığını/fakirliğini ve yönelimselliğin bu fakirliği doldurarak fenomenin belirmesini mümkün kılmasının tersine, görüde bir aşırılık, zenginlik, fazlalıktan ötürü yönelimselliği etkisizleştirerek kurucu etkisini azaltmaktadır. Doygun fenomenler, bize verilmiş gibi hissedilir; biz onları kontrol etmeyiz, sadece alırız. Marion, doygun fenomenlerin başta nadir ve mistik görünebileceğini belirtmişse de daha sonraları bu fenomenlerin dinle alakası olmayan, günlük yaşamda sıkça karşılaşılan deneyimler olduğunu vurgulamıştır (C. M. Gschwandtner 2016: 60-61). Doygunluk fenomeni için önemli olan, onun göz kamaştırıcı aşırılığı, ezici ihtişamı, taşıyabileceğimizden fazlasını vermesi, onu salt bir nesneye indirgemenin imkansızlığı (ya da en azından yetersizliği). Bunlar tüm doymuş fenomenler tarafından paylaşılan özelliklerdir (C. Gschwandtner 2014: 8).

Gschwandtner'a göre Marion, söz konusu dört tür doygun fenomenin deneyimlerimizi nasıl aşırı yüklediğini ve kavramsal sınırlarımızı zorladığını açıklayarak bu fenomenlerin, normal fenomenlerden farklı olarak, bize aşırı derecede bilgi sunduğunu, yani deneyimlerimizde aşırı ve ezici olarak ortaya çıktığını ifade eder. Bu tür fenomenler, alışık olduğumuz sınırları aşar ve bu sınırları ihlal eder. Marion'a göre, bu doygun fenomenler, normal fenomenlerin tersine çalışır. Normal fenomenlerde deneyimi yönlendiren bilinçtir; yani, fenomeni bilinç kavrar ve anlamlandırır. Ancak doygun fenomenlerde durum tersine döner. Fenomen, kendi anlamını ve rasyonalitesini dayatır ve onu deneyimleyen kişi sadece tanık olur. Yani, bilinç fenomeni şekillendirmez; fenomen, kişiyi şekillendirir.

Bu doygun fenomenler ancak belirli bir derecede tanımlanabilir. Onları tam anlamıyla tanımlamak, Kantçı fenomenalite gibi geleneksel kavramsal kategorilerin ötesine geçmeyi gerektirir. Bu fenomenlerin ezici, aşırı ve ötekiliğe sahip doğaları fenomenolojik bir betimleme gerektirir. Heidegger, fenomenin hakikatini açıklarken her zaman bir örtme veya gizleme olduğunu savunur. Benzer şekilde, doygun fenomenlerde de görünmeyen veya ezici olan şeyler vardır ve bu da fenomenolojik betimleme ile açığa çıkarılabilir. Yani, doygun fenomen, kendisini doğrudan ortaya koyar ve bu kendi terimleriyle tanımlanabilir (C. M. Gschwandtner 2016: 63-64).

Marion, bu dört tür fenomeni içeren ikinci dereceden üst bir doygun fenomen olan vahiy (revelation) kavramını ekler. Elbette burada vahyi tamamen bir Hristiyan mantığıyla anlar ve fenomenolojik olarak düşünme imkânını vahiy kavramıyla ilişkilendirerek fenomenolojinin merkezine yerleştirir. Marion, beşinci kategoriye daha yüksek ve paradoksal olduğunu öne sürer. Bu beşinci tür fenomen, fenomenal ufkun sınırlarına gitmekle kalmaz, tamamen aşar ve tüm kavramsal kategorilerimizi aynı anda altüst eder. Bu tür bir fenomen, diğer dört türün bir kombinasyonu gibidir; her bir açıdan aşırı doygundur: fazla verir, yoğun bir şekilde, derinden verir ve bakış açısını tersine çevirir (Marion 2013: 234-241). Bu fenomen, vahiy fenomenidir. Kavramlarımız onu anlamakta yetersiz kalır; onu kavramak yerine, kendini bize verdiği şekilde kabul etmek zorunda kalırız. Öyleyse, böyle bir durumda sorulması gereken soru şu olacaktır? Fenomenoloji ya da ilk felsefe böyle bir imkansızlığı nasıl açıklayabilir ya da kendine konu edinebilir? Eğer vahiy kavramlarımızı ve algımızı aşıyorsa bu durumda onu nasıl inceleyebiliriz? Marion burada şöyle bir cevap verir:

Fenomenoloji olasılıkları betimler ve vahiy fenomenini, bu şekilde formüle edeceği bir olgusal imkânı dışında asla dikkate almaz: Eğer Tanrı kendini gösterecek olsaydı (ya da göstermiş olsaydı), ikinci dereceden bir paradoks kullanırdı. Vahiy (Tanrı'nın kendisi tarafından, teo-lojik), eğer gerçekleşirse, vahiy fenomeninin, paradoksların paradoksunun, ikinci dereceye kadar doygunluğun fenomenal figürünü üstlenecektir. Emin olmak için, Vahiy (gerçeklik olarak) asla vahiy (olası fenomen olarak) ile karıştırılmamalıdır. Ama bu kadar ileri gitmeyi fenomenaliteye borçlu olan fenomenoloji, Vahiy fenomeninin, tarihselliğinin, aktüelliğinin ya da anlamının ötesine geçmemeli. Bunu sadece bilimleri birbirinden ayırma ve kendi alanlarını

sınırlama kaygısıyla değil, her şeyden önce bunu yapacak araçlara sahip olmadığı için yapmamalıdır. Vahiy fenomeni (eğer varsa) fenomenoloji de dahil olmak üzere tüm bilimlerin kapsamını aşar (Marion 2013: 367).

Marion, Tanrı'nın kendini açıklamasının yalnızca Vahiy (büyük harfle) temelinde anlaşılabilirliğini ve Vahyin fenomenolojik olarak çıkarılamayacağını savunmakta ve ayrıca, teolojik soruların fenomenolojinin kapsamı dışında kaldığını ifade etmektedir. Buna rağmen, Marion, Vahyin, alıcının onu tam anlamıyla anlamasını aşan doygun bir fenomen olma olasılığını da vurgular: “Bu hipoteze göre, bir nesnenin bilgisine ulaşmanın imkansızlığı, verilmiş görüdeki bir eksiklikten değil, ne kavramın ne anlamlandırmanın ne de niyetin öngöremediği, düzenleyemediği ya da içeremediği aşırılığından kaynaklanır” (Marion, 2013: 159). Bu tür fenomenler, normal Kantçı kategorilere göre bağlamsallaştırılmaz ve sadece büyüleyici, ezici veya aşırı olarak ortaya çıkar. Bu, Tanrı'nın anlaşılmaz olduğu ama algılanamaz olmadığı mistik teolojideki kimi düşüncelerle örtüşür. Marion, iki disiplin arasında belirgin bir ayrım yapar: teoloji, vahyin tarihsel olaylarını, gerçekten nasıl meydana geldiklerini incelerken, felsefe ya da daha doğrusu fenomenoloji, herhangi bir zamanda ve herhangi bir yerde vahiy deneyiminin nasıl görünebileceğini araştırır. Fenomenoloji, bu deneyimlerin ilahi bir tezahür olup olmadığını kanıtlamaya çalışmak yerine, sadece nasıl deneyimlendiklerine odaklanır. Bu yaklaşım fenomenolojiyi teolojiye dönüştürmese de Marion bazen bu iki disiplinin birbirlerini nasıl etkileyebileceği ve birlikte nasıl verimli bir şekilde çalışabileceği hakkında farklı şekillerde konuşur (C. M. Gschwandtner 2016: 66).

Marion, din felsefesinin ve teolojinin yeniden yönlendirilmesini önerir. Din felsefesi (ve elbette teoloji) Tanrı hakkında soyut spekülasyonlardan, Tanrı'nın var olup olmadığını tartışmaktan vazgeçmeli ve bunun yerine ilahi olanın nasıl deneyimlendiğine odaklanmalı ve bu deneyimi ifade etmek için daha uygun araçlar geliştirmelidir. Peki, böyle bir deneyimin yapıları nasıl tanımlanabilir? Belirli bir ilahi vahyin gerçekten meydana gelip gelmediğini kanıtlamaya çalışmak yerine

fenomenoloji, dini deneyimin genel olarak nasıl işlediğini ve bunun ortaya çıkışının kalıplarının ne olabileceğini tanımlamakla daha faydalı şekilde ilgilenir. Fenomenoloji, fenomenlerin nasıl görüldüğünü incelerken belirli koşullara dayanır. Bu koşullar, fenomenlerin kendiliğindenliği ve özgür olasılığına ters düşer veya en azından farklıdır. Fenomenoloji, öznenin (ben veya Dasein) ve ufku (horizon) önceliğini varsayar. Bu varsayımlar, vahyin özgür ve kendiliğinden doğasını tam anlamıyla kavramayı zorlaştırır. Ancak, bu durumun bir çözümü olabilir: Teoloji, fenomenolojiye kendi gereksinimlerine göre bazı yöntemsel değişiklikler önermelidir. Bu, fenomenolojinin vahiy düşüncesine ulaşabilmesi için gerekli yöntem ve süreçlerde değişiklik yapmasını sağlar. Teoloji, fenomenolojinin kendi sınırlarını aşmasına izin verebilir, böylece fenomenoloji, başından beri amaçladığı özgür olasılığa ulaşabilir. Dolayısıyla, “teoloji fenomenolojiye kendi gereklilikleri nedeniyle ve sadece bunları formüle etmek için belirli yöntem ve süreç değişiklikleri öneremez mi? Başka bir deyişle, bir vahiy düşüncesine ulaşmak için fenomenolojik yöntemin uyması gereken (koşulsuz) koşullar araştırılmaz mı?” (Marion 2008: 13) Marion, fenomenolojinin bu sınırlamalarının aşılması gerektiğini savunur. Fenomenolojinin teolojiyle tam anlamıyla bütünleşebilmesi için, öznenin ve ufku önceliğini sorgulamak ve bu önvarsayımları aşmak gereklidir. Fenomenoloji, teolojinin gereksinimlerini dikkate alarak kendi yöntemlerini değiştirmeli ve bu sayede vahyin özgür olasılığına ulaşmalıdır. Marion'un bu görüşü, fenomenolojinin teolojiyi tam anlamıyla kucaklamasını sağlayacak bir yeniden değerlendirme ve genişlemeye işaret eder.

Marion'un fenomenoloji ve teoloji arasında kurmaya çalıştığı bu yakınlık elbette eleştiriden muaf değildir. Bu konuda özellikle en sert eleştiriler, D. Janicaud tarafından yapılır. Husserl'in fenomenolojisinde verilmişlik, deneyimin temelidir. Ancak Tanrı'nın bu tür bir verilmişlik içinde yer alması yasaklanmıştır. Tanrı'nın olasılığı yalnızca inanç yoluyla (yönelimsellik bağlamında) kavranabilir, yani Tanrı'nın varlığı ya da deneyimi doğrudan fenomenolojik verilme ile değil, inanç aracılığıyla anlaşılır (Janicaud 2000:43-46). Janicaud, Husserl'in fenomenolojisinin

teolojik kavramlarla ilişkilendirilmesine karşı çıkar. Ona göre, fenomenoloji temelinde a-teistik veya en azından agnostik kalmalıdır ve teolojik kavramlar fenomenolojik yöntemle uyumsuzdur. 'Mutlak' veya 'aşkınlık' gibi kavramları fenomenolojik bir bağlamda araştırmak, Janicaud'a göre fenomenolojinin temel ilkelerini ihlal eder. Janicaud, özellikle Marion'un Heidegger'in önerdiği post-metafizik fenomenolojiden farklı olan ve bunun yerine 'sevgi'yi vurgulayan bir teoloji geliştiren *The Idol and Distance* ve *God Without Being* kitaplarına atıfta bulunur. Ona göre Marion, hem ontolojik olmayan hem de temsili olmayan Mesih merkezli bir teoloji geliştirmekte ve böylece Heideggerci modeli radikalleştirerek metafiziğe meydan okuyan ve mümkün olan bir teolojiyi teşvik eden bir felsefeye dönüştürmektedir (Janicaud 2000: 55-56). Janicaud, Marion'un fenomenolojiyi "postmetafizik" etiketi altında birleşik bir biçimde karakterize etme girişimini de reddeder (Janicaud 2000: 56).

Janicaud, Marion'un fenomenolojik titizlik ve bilimsellik kaygısını bir kenara bırakmakla kalmayıp, 'fenomenalitenin kalbinde aşkınlığın paradoksal ifşasını' görerek fenomenolojinin temellerini kasıtlı olarak zayıflattıklarını ima eder. Fenomenoloji fenomen olarak görünenle ilgileniyorsa, Janicaud Marion'un 'görünmeyen fenomenolojisi'ne meydan okur. Sartre ve Ponty gibi düşünürlerin Husserl fenomenolojisine sadık kaldığını belirten Janicaud, fenomenolojiyi teoloji haline getirmeye çalışanların ona ihanet ettiğini ifade eder.

Sartre ve Merleau-Ponty, Husserlci metodolojik reçeteler konusunda ne kadar özgürlükçü davranmış olurlarsa olsunlar, en azından şu temel Husserlci esine sadık kalmışlardır: Yönelimselliğin özü, fenomenolojik indirgeme yoluyla fenomenal içkinlikte aranmalıdır. Eğer yönelimsel bir aşkınlık varsa, bu aşkınlık dünyada verili olduğu haliyle kavranmalıdır. Doğal tavrın askıya alınması, başka bir dünyaya kaçışa ya da mutlak idealizmin restorasyonuna değil, deneyime karşı ve deneyim için aşkınsal saygının derinleşmesine yol açmalıdır (Janicaud 2000: 35).

Janicaud'un itiraz ettiği Marion'un önerdiği birleştirme, Husserl tarafından atıfta bulunulan ancak Descartes ve Kant tarafından ortaya atılan bir terim olan indirgeme süreci aracılığıyla gerçekleştirilir. *Reduction and Givenness*'da Marion üç indirgemenin bahseder: aşkınsal, varoluşsal ve saf ya da ölçülemez (Janicaud 2000:

55-56). Janicaud, Marion'u bu indirgemeleri kullanırken öncelikle bunları birleştirici olarak nitelendirdiği için, ikinci olarak da Husserl'in *Logical Investigations*'da özetlenen indirgeme ya da epochē uygulamasını yanlış yorumladığı için eleştirir. Aslında Janicaud, Marion'un Kant'ı kullanmasını ve aşkın olanı açıklama girişimini eleştirdikten sonra, Marion'un indirgeme fikrini ve bunun Husserl ile olan bağlantılarını eleştirir: "Kraldan çok kralcı olan Marion, Husserlci indirgemenin Heideggerci eleştirisini öyle bir noktaya kadar sistematikleştirir ki, Husserl'in ilgisini ya da özgünlüğünü fark etmek imkansız hale gelir" (Janicaud 2000: 58-59). Bu durumda teolojik dönüş, Husserl'in Tanrı'nın felsefi projenin çok dışında kaldığı iddiasına doğrudan karşıttır. Bu tür araştırmaların fenomenolojik olmadığını öne süren Janicaud, Marion'un Tanrı ve teolojiyi dahil etmesini, bu tür bir düşünceyi reddeden Husserlci bir form lehine reddeder. Buna ek olarak Simmons da teoloji ve fenomenoloji ilişkisini ele alırken, bu durumun imkânı hakkında konuşur. Ona göre de fenomenoloji kendine teolojiyi konu edinebilir ama bunun verilmişlik ile yapılması gerektiğini vurgular. Fransız fenomenologları tarafından ele alınan Tanrı meselesinin imkânı onun için de ayrı bir öneme sahiptir. "Fransa'daki Tanrı'yı, Husserl'in kendi düşüncesinden çok uzaklaşmadan, Tanrı-konuşmasının tam anlamıyla fenomenolojik bir imkân olarak görülebileceğini başarılı bir şekilde göstermek için ele alıyorum" diyen Simons'a göre yine fenomenolojide tartışılan konu Tanrı olmamalıdır. Başka bir açıdan bakıldığında, fenomenoloji teolojiyi ele alma kapasitesine sahiptir, ancak teolojiyi ele aldığı anda öncelikleri başka bir yerde kalmalıdır. Dolayısıyla, fenomenolojinin iki olasılığı vardır: Birincisi, aşkın, teolojik veya dini olandan tamamen kaçınan, bunun yerine verilmişliğin kişisel deneyimini yeniden vurgulayan bir felsefe ya da ikincisi, 'Tanrı-konuşması'nın bu entelektüel alanlarına dair açıklık.

McCaffrey'e göre, Marion'un fenomenolojisi, fenomeni herhangi bir deneyimsel ya da yaşanmış nitelikten kurtarması bakımından geleneksel anlayıştan farklıdır. Koşulsuzluğu ne içkinliğe ne de Husserlci refleksif mantığa' (Marion'un dilinde 'anlamlandırma' ya da 'kategorik görü) dayanır. Doymun fenomen,

görünmezliği (Tanrı), aşırılığı (doygun), koşulsuzluğu (ufuksuz) ve indirgenemezliği (hiçbir varlık onu kavrayamaz) ile fenomenolojinin saflaştırılmasıdır. Dolayısıyla McCaffrey'e göre Marion'un fenomenoloji ve teolojiye dair savunması sağlamdır (McCaffrey 2009: 141). Bu savunma aslında fenomenolojinin teoloj için önemli bir basamak olduğu anlamındadır. Nitekim Marion, Husserl ve Heidegger'in Tanrı'yı felsefi düşüncenin dışında tutma istekliliklerinde metafiziğin "Tanrı"sıyla uğraştıklarına inanır (Marion 2008: 61); Marion'a göre metafizikte bulunan Tanrı kavramı yetersizdir. Husserl ve Heidegger'in çalışmalarındaki sonuçların ilahi olanı anlamak için değerli bir yol sağladığını, ancak nihayetinde fenomenolojinin potansiyelinin gerisinde kaldığını düşünür. Bu doğrultuda Marion, kendi ifadesiyle, fenomenolojik düşünme biçiminden "onun ötesinde onunla birlikte düşünmenin araçlarını" ödünç almaya çalışır. Marion'un fenomenolojiden beklentileri gerçekten de yüksektir. Fenomenolojinin ontolojinin yegâne yöntemi olduğunu ileri sürer (Marion 2008: 55). "Kendini hemen bir fenomen olarak göstermeyen gün ışığına çıkarılması olarak sadece fenomenoloji, her zaman zaten görünür olan varlıkları her zaman zaten görünmez olan Varlıktan ayıran boşluğu doldurabilir". Marion'un fenomenolojiyi teolojiye uygulaması, geleneksel metafiziğin ve onun nesnelere varlığını, bileşimini veya kökenini rasyonel olarak gerekçelendirmeye çalışan onto-teo-loji çerçevesinin kısıtlamalarını sorgulamasına ve ötesine geçmesine olanak tanır. Salt rasyonel açıklamalar arayan metafiziğin aksine fenomenoloji, önyargılı kavramsal sınırlamalar dayatmadan nesnelere kendilerini gerçekten oldukları gibi sunmalarına izin verir (Marion 2013: 5).

Sonuç

Jean-Luc Marion'un felsefi ve teolojik çalışmaları çağdaş düşüncede dönüm noktası mesabesinde bir öneme sahiptir. Marion, fenomenoloji ve teolojiyi bir araya getirerek bu iki disiplini daha önce görülmemiş bir şekilde birleştirmeyi kendine görev edinmiştir. Özellikle "aşkınlık" ve "verilmişlik" gibi kavramlara odaklanan fenomenolojik yaklaşımları, geleneksel metafizik ve ontolojik düşünceye radikal bir alternatif sunmaktadır. Marion'a göre, ilahi olanın insan bilincinde nasıl tezahür

ettiğini anlamak, Tanrı'nın varlığını sorgulamaktan ziyade, fenomenolojik deneyimler aracılığıyla Tanrı'nın varlığının nasıl ortaya çıktığını incelemeyi gerektirir. Bu gereklilik ise aklın ya da felsefenin ele aldığı meselelerin sınırlarından kurtulmak ile mümkündür. Bu açıdan çalışmamızda Marion'un fenomenolojisi ana hatlarıyla ele alınmış ve teoloji yapmanın geleneksel yöntemlerine bir alternatif sunduğu öne sürülmüştür. Marion'un felsefesi, teolojinin metodolojik olarak varlık-dil ve metafiziğin sınırlamalarının ötesinde çalışabileceği bir yer sunmaktadır. Bu da aslında Marion'un projesinin, fenomenolojinin "kaçınılmaz" bir genişlemesini sağlamak amacıyla Husserl ve Heidegger'in eserlerinin ayrıntılı bir okumasıdır

Eğer Marion'un projesi bilinci kesintiye uğratan veya aşan şeyleri çevreleyen koşulları tanımlama girişimi olarak anlaşılabilirse, o zaman fenomenoloji geleneksel olarak bilinci aşan görü imkanını dikkate almayı reddettiği için onun projesini elimizin tersiyle itemeyeceğimizi söyleyebiliriz. Bu anlamda argümanları fenomenolojinin sınırlarında mı yer almaktadır yoksa fenomenolojinin sınırlarının ötesine mi geçmiştir? Derrida, Janicaud ve yukarıda alıntılanan diğerleri Marion'un vardığı sonuçların fenomenolojinin sınırlarının ötesine geçtiğini iddia etmektedir. Eğer durum buysa, onun vardığı sonuçlar genel olarak felsefenin sınırlarının ötesinde midir? Bize göre bunlar felsefenin dikkate alması gereken sınırların ötesinde değildir. Marion'un projesi temelde bilinçte gerçekleştirilebilecek olanı aşan görü imkânı ile ilgilidir. Böyle bir kaygı saçma ya gözden düşmüş, modern öncesi metafiziksel sorgulamalara bir geri dönüş değil aksine fenomenal olanın genişletilmesidir.

Bu açıdan Marion'un çalışması hem teolojik hem de felsefi düşüncenin yeniden değerlendirilmesini gerektirdiğine dair bir ufuk açar. Marion'un yaklaşımı, Tanrı ve ilahi olanı sadece inanç meselesi olarak ele almamakta, aynı zamanda bu kavramların insan bilinci ve deneyimi üzerindeki etkisini de sorgulamaktadır. Bu bağlamda Marion'un fenomenolojik teolojisi, Tanrı'nın insan deneyimindeki yerini ve bu deneyimin fenomenolojik olarak nasıl anlaşılabilirliğini araştırır.

Bu teorik çerçeve Marion'u eleştirenler ve destekleyenler arasında yoğun tartışmalara yol açmıştır. Örneğin Janicaud, Marion'un fenomenolojik yöntemlerini eleştirerek teolojik argümanlarının fenomenolojinin kapsamını gereğinden fazla genişlettiğini ileri sürmüştür. Bu tür eleştiriler Marion'un çalışmalarının yenilikçi ve aynı zamanda tartışmalı doğasını vurgulamaktadır. Marion'un fenomenoloji ve teolojiye yaptığı katkılar, bu alanlarda yeni bir düşünce tarzı geliştirmiş ve geleneksel sınırlara meydan okumuştur. Çalışmaları sadece akademik çevrelerde değil, aynı zamanda daha geniş entelektüel ve ruhani bağlamda da derin bir etki yaratmıştır. Kanaatimiz odur ki Marion'un teorileri gelecekteki araştırmalara ilham vermeye devam edecek ve fikirleri çağdaş felsefi ve teolojik tartışmalarda önemli bir referans noktası olmaya devam edecektir.

The Intersection of Phenomenology and Theology in the Thought of Jean Luc Marion

Summary

Bilal BEKALP

Dr.

Bursa Uludag University Faculty of Theology Philosophy and Religious Sciences Program, Bursa, TR.
ORCID: 0000-0001-8733-959X
bllbkp@hotmail.com

Introduction

Jean-Luc Marion, a French philosopher, is known for his integration of phenomenology and theology, particularly in relation to the concept of Revelation. While Marion's work is influenced by phenomenological thinkers like Husserl and Heidegger, what sets him apart is his unique treatment of revelation as a legitimate phenomenon within phenomenology. His innovative approach allows for the encounter with the divine through givenness rather than traditional dogmatic claims. This marks a significant departure from traditional phenomenological approaches, like Husserl's, which excluded questions of God as beyond the scope of inquiry. Recently, there has been a shift in phenomenology, referred to as a theological dönüş, where phenomenologists are exploring questions of God and transcendence in terms of human experience.(Bornemark & Ruin 2010: 8)

Marion's approach tackles theological issues without relying on predefined dogmatic concepts. He proposes a rethinking of God's transcendence and Revelation through phenomenological insights, rather than traditional theological or sacramental doctrines. By doing so, Marion bridges the gap between phenomenological inquiry and theological concepts, making divine Revelation a central topic of philosophical discussion. Marion's work has not been without criticism though. Some, like Dominique Janicaud, argue that Marion's phenomenology challenges the original phenomenology proposed by Husserl and supported by other philosophers. These debates will be discussed later in the article.

Marion's thought demonstrates a critical attitude towards the representational and humanistic character of modern philosophy. He aims to liberate thought from conceptual constraints in both theology and phenomenology. Marion argues that concepts and definitions of God in classical and modern thought pose problems, as they are limited to the visible or phenomenological plane. He claims that reducing theological

issues to logical and ontological principles, as done in Western metaphysical thought, complicates the issue of God. Marion connects idolatry to the discourses on God based on human consciousness. He argues that phenomenology should turn its focus to givenness, as it is necessary for religious thought. Marion contends that without this shift, we cannot escape the idolatrous gaze.

Phenomenology and Theology

The relationship between phenomenology and theology has become an important area of debate, especially with Marion's work. Prusak defines this tension by stating that philosophy must either remain within the boundaries of phenomenological immanence or go beyond these boundaries and include God in the sphere of immanence (Prusak 2000: 115). Marion, on the other hand, argues that phenomenology seeks to see the self-giver, and therefore phenomenology has a central position.

While Husserl's phenomenology focuses on how consciousness experiences phenomena, Marion criticizes the limitations of this approach. While Husserl states that phenomena are things perceived through an act of consciousness, Marion rejects the limitations inherent in this framework and argues that in order for phenomenology to integrate with theology, one must question the primacy of the subject and horizon. In this regard, there is ongoing debate on how phenomenology can address theological reflection and how the two disciplines can interact.

So, the relationship between phenomenology and theology is a complex issue that requires an in-depth examination from both a philosophical and theological perspective. Marion's proposals offer a new perspective on how phenomenology can embrace theological reflection. In Marion's phenomenological approach, the concept of "givenness" plays a central role. This concept emphasizes the ability of phenomena to present themselves on their own terms, beyond metaphysical constraints. While Husserl's term "Gegebenheit" is used to describe how things appear and how they are given to us, Marion expands this term to address the unconditional givenness of phenomena. In this context, he argues that more weight should be given to the actual occurrence of phenomena independent of observers (Carlson 2001: xxi). To ensure the freedom of phenomena to present themselves, Marion redefines the role of consciousness, moving away from the traditional subject-object relationship. This approach allows for a phenomenological evaluation of divine revelation and emphasizes the unconditioned nature of how phenomena present themselves. Marion defines the givenness of phenomena as the ability of phenomena to give themselves, rather than to rely on a source external to the subject (Marion 2013: 248). This means that phenomena can exist by their very nature, beyond human consciousness. Marion's projects are thus a critique of the basic tenets of modern metaphysics, such as subjectivity and certainty.

Marion rejects the fundamental principles of knowledge since the Enlightenment, such as subjectivity and certainty. The subject tradition of modern philosophy imposes a priori constraints on the self-giving of phenomena. Marion seeks to develop a self-explanation of phenomena without human intervention and advocates recognizing the return of things to themselves independently of the occurrences of consciousness. This means that phenomena can be recognized as legitimate without the need for an adequate reason. Religious phenomena have legal legitimacy as lived experiences and

can be studied phenomenologically. Marion aims to treat the concept of God and phenomena as independent of the limitations of human thought. While criticizing modern metaphysics, he states that the desires of the subject distort phenomena. In this context, the gift of phenomena can be hindered by the limitations of human receptive abilities. Marion advocates realizing the presentation of phenomena without subjecting them to a horizon, allowing the conditions of givenness to emerge spontaneously. This approach allows phenomena to transcend the limits of objectivity, allowing for phenomenological investigation, especially of topics such as revelation.

Revelation and Saturated Phenomenon

Marion's phenomenology is situated in a field of discussion that questions its relationship with religion. Since phenomenology is concerned with the visible, the question of how it can address the transcendental dimension of religion is important. Marion aims to expand phenomenology away from traditional conceptions of objectivity and being. In this context, he argues that phenomena are not only manifested as objects or entities and thus proposes a broader understanding of phenomenology. Marion's approach blurs the boundaries between philosophy and theology while acknowledging the possibility of divine revelation. Marion draws a distinction between phenomenology and theology, noting that phenomenology sees the presuppositions of belief as obstacles, whereas theology is grounded in these beliefs. Revelation forms the basis of theological inquiry, and phenomenology treats revelation as a possibility, while theology recognizes it as a historical reality. Marion emphasizes that revelation is the distinguishing feature of religions and that theology can try to understand this reality using phenomenological methods (Marion 2008: 64). Thus, Marion's phenomenology, in exploring the possibility of revelation, examines how phenomena can arise. However, phenomenology cannot say anything definitive about whether revelation actually occurs; instead, it attempts to explain how it would manifest if it did.

Phenomenology cannot decide whether a revelation can or should manifest itself, but it can (and only) determine that such a phenomenon of revelation must take the form of a paradox of paradoxes. If there must be revelation (and phenomenology has no authority to decide this), then it will assume, presuppose or presuppose the figure of the paradox of paradoxes according to a fundamental law of phenomenality (Marion 2013: 235)

In Marion's understanding of phenomenology, there is a clear distinction between weak and saturated phenomena. Weak phenomena are those that can be fully understood and grasped in accordance with the subject's capacity for perception. Such phenomena are perceived with pre-existing categories and are usually controllable. For example, a tree, as a weak phenomenon, can be described by categories such as "plant", "brown", "tall". However, these phenomena do not fully reflect the richness of the experience. By combining phenomenology with theological experience, Marion offers a new framework for understanding the manifestation of the divine in human consciousness. Saturation of Phenomena . At the center of Marion's phenomenological approach is the concept of "saturated phenomena". A saturated phenomenon is a phenomenon that goes beyond the concepts of human consciousness, is oversaturated and needs to be experienced. Marion argues that phenomena should be recognized as legitimate only because they are given. This is an important starting point for understanding how phenomena manifest in human experience (Marion 2008: 36) .

Saturated phenomena, on the other hand, are phenomena that exceed and intensely affect the subject's orientationality. Such phenomena offer an unexpected richness and are often almost impossible to grasp. Marion's conception of saturated phenomena is similar to Kant's concept of the sublime in that both concepts refer to experiences that exceed the subject's capacity for perception. Marion divides saturated phenomena into four main categories: event, idol, body/skin and icon. These categories are developed by inverting Kant's conceptual scheme of phenomena (Marion 2008: 34).

Saturated phenomena are often uncontrollable and merely received, which reveals the impossibility of reducing them to a mere object. Marion emphasizes that these phenomena can be common experiences in everyday life. An important characteristic of saturation phenomena is their dazzling excess and overwhelming splendor, which leaves a profound impression on the subject who experiences them.

Marion's phenomenology, in dealing with the phenomenon of revelation, argues that such phenomena are a combination of the other four types and are oversaturated in every respect. Revelation is an experience that transcends our concepts, and so the question arises as to how phenomenology can study it. Marion states that phenomenology describes possibilities and that the phenomenon of revelation is about God's self-revelation. Revelation transcends the scope of phenomenology and therefore theological questions are outside the boundaries of phenomenology. However, the experience of revelation carries a saturation that transcends the recipient's full comprehension of it. Marion argues that phenomena should be recognized as legitimate only because they are given. A saturated phenomenon is one that transcends our concepts and must be experienced. Such phenomena push the limits of human consciousness and offer a profound experience. Marion offers a new framework for how theology should understand the experiences of revelation. While theology studies the historical events of revelation, phenomenology explores how these experiences appear. In this context, phenomenology seeks to understand how the divine is manifested in human consciousness. Marion states that for phenomenology to be fully integrated with theology, it must question the primacy of the subject and the horizon. This allows phenomenology to better understand theological experiences. Marion offers a new framework for how theology should understand the experience of revelation. While theology studies the historical events of revelation, phenomenology investigates how these experiences appear. According to Marion, understanding how the divine is manifested in human consciousness requires examining how God's presence is revealed through phenomenological experiences, rather than questioning God's existence. This offers a place where theology can work methodologically beyond the limitations of being-language and metaphysics. Marion notes that for phenomenology to be fully integrated with theology, it must question the primacy of the subject and horizon (Bustan 2010: 4). This allows phenomenology to better understand theological experiences. Marion discusses how phenomena should be recognized as legitimate only because they are given, and how religious experiences in particular can be studied within this extended phenomenological framework.

Marion critiques modern metaphysics and argues that phenomenology must address the divine independently of the limitations of human thought and language. This offers a radical alternative to traditional metaphysical and ontological thought. Extended

Study of Experiences: Marion discusses how religious experiences can be studied within a phenomenological framework. Phenomena can be legitimate without sufficient cause, and directionality can exist without a full visual fulfillment of the object. Marion reflects on how phenomenology can explain seemingly impossible situations such as revelation. Since revelation is an experience that transcends our concepts, an important question is how phenomenology can address it. These features allow Marion's phenomenological approach to reconsider the relationship between theology and philosophy and to bring these two disciplines together.

Marion argues that philosophy of religion and theology should move away from abstract speculations about the existence of God and focus on how the divine is experienced. Phenomenology should be concerned with identifying the general workings of religious experience and patterns of emergence. However, he points out that phenomenology's assumptions, such as the primacy of subject and horizon, make it difficult to understand the free nature of revelation. Therefore, he suggests that theology should propose methodological modifications to phenomenology according to its own needs.

Criticisms include Janicaud's objection to the association of phenomenology with theological concepts, arguing that the basic principles of phenomenology are violated. Janicaud argues that phenomenology does not directly experience God's existence, which can only be grasped through faith (Janicaud 2000:162). Marion's attempt to unify phenomenology with theology contradicts Husserl's claim that God is outside philosophical thought. In conclusion, phenomenology must have certain priorities when dealing with theology, and the relationship of these two disciplines constitutes a complex area of debate. But Marion's project is a detailed reading of the works of Husserl and Heidegger with the goal of providing what Marion terms an "inevitable" expansion of phenomenology.

If Marion's project can be understood as an attempt to describe the conditions of what interrupts or transcends consciousness, then I would argue that we cannot dismiss his project out of hand simply because phenomenology has traditionally refused to consider the possibility of intuition that transcends consciousness. Are his arguments then at the limits of phenomenology, or have they gone beyond the limits of phenomenology? Derrida, Janicaud, and others cited above claim that Marion's conclusions go beyond the limits of phenomenology. If this is the case, are his conclusions beyond the boundaries of philosophy in general? I would argue that they are not beyond the limits of what philosophy should undertake to consider. Marion's project is fundamentally concerned with the possibility of intuition going beyond what can be fulfilled in consciousness. Such a concern is not nonsense; nor is it a return to discredited, pre-modern metaphysical inquiry. As I will argue in the following chapters, philosophical exploration of Marion's ideas can potentially be advanced by recognizing the potential of language formation to exceed or disrupt the capacities of consciousness. There we will see whether a reasonable argument can be made that experiences of language formation are embodied in religious experience. In short, Marion's project, whether or not it can be categorised as rigorous phenomenology, makes a contribution to philosophy's efforts to understand and account for religious experience. My next chapter will consider another perspective that largely avoids the theological entanglements we have encountered in Marion's project. While Marion finds answers

in phenomenology, Caputo looks to deconstructivist thought, which explores the uncertainties inherent in any philosophical project grounded in faith.

Conclusion

Marion argues that we can and should draw a line between theology and philosophy. What legitimizes these two studies are their objects of study. While philosophy studies objects, theology is never concerned with objects, but with what Marion calls “saturated phenomena”. We will see more clearly below what Marion means by this concept, for now I just want to point out that these are not just religious phenomena, but include everything that Marion believes cannot be objectified, e.g. historical events, works of art, human beings and the self. Consequently, for Marion, theology can never be judged by the rational standards developed for the study of objects. Instead, Marion says that if a phenomenon can be understood according to the laws used to understand objects, then it is certainly not divine. If God is to make himself known, it will always be as an impossible phenomenon according to the way we usually describe objects.

After criticism that Marion's phenomenology is actually theology in disguise, the difference between phenomenology and theology becomes even more apparent. Philosophers suspect that Marion actually allowed his religious beliefs to lead him to define a philosophy that conformed to his theological worldview; Marion explicitly denies this. Marion says that his critics do not want to face the consequences of their philosophical research for fear of legitimizing theological reactions. He is suspected by philosophers of being a theologian in disguise, and by theologians of being too philosophical.

Phenomenology by definition works without presuppositions, “going back to the thing itself” is a call that opens phenomenology to all metaphysical assumptions (epoché). However, phenomenology does not claim to capture reality in a conceptual schema. Rather, phenomenology shows that our everyday experience of the world cannot be understood in purely conceptual terms. For Marion, phenomenology is the furthest the philosopher can go in the question of being, and for him, a theology in response to the revelation of the Christian conception of the self turns out not to fit within the framework of philosophical (phenomenological) inquiry. Only phenomenology (as opposed to metaphysical systems) can acknowledge its inability to reach all that is revealed and open to something beyond itself (theology)

KAYNAKÇA / REFERENCES

- Bornemark, J., & Ruin, H. (Ed.). (2010a). Introduction. İçinde *Phenomenology and Religion: New Frontiers*. Södertörn University.
- Bornemark, J., & Ruin, H. (Ed.). (2010b). *Phenomenology and Religion: New Frontiers*. Södertörn University.
- Bustan, S. (2010). Givenness and the Orthodox Jew—Aporias in Jean-Luc Marion's theory of the Saturated Phenomena. *ThéoRèmes [En ligne]*.
<https://doi.org/10.4000/theoremes.63>
- Caputo, J. D., & Scanlon, M. J. (1999). Introduction. İçinde J. D. Caputo & M. J. Scanlon (Ed.), *In God, the gift, and postmodernism*. Indiana University Press.
- Carlson, T. A. (2001). Converting the Given into the Seen: Introductory Remarks on Theological and Phenomenological Vision. İçinde J. L. Marion, *Idol and Distance*. Fordham University Press.
- Carlson, T. A. (2003). Postmetaphysical Theology. İçinde K. Vanhoozer (Ed.), *The Cambridge Companion to Postmodern Theology*. Cambridge University Press.
- Dumery, H. (2001). Din Felsefesi ve Geçmişi. İçinde Z. Özcan (Ed.), *Din Felsefesi Yazıları I*. Alfa Yayınları.
- E. Swart, W. (2017). *Religious Experience At The Limits of Language: Levinas, Marion And Caputo From a Post-Phenomenological Perspective* [Doktora]. The University of Texas.
- Gschwandtner, C. (2007). *Reading Jean-Luc Marion: Exceeding Metaphysics*. Indiana University Press.
- Gschwandtner, C. (2014). *Degrees of Givenness: On Saturation in Jean-Luc Marion*. Indiana University Press.
- Gschwandtner, C. M. (2016). *Marion and Theology*. Bloomsbury.
- Heidegger, M. (2002). Fenomenoloji ve Teoloji. İçinde A. Demirhan (Ed.), *Heidegger ve Teoloji*. İnsan Yayınları.
- Horner, R. (2005). *Jean-Luc Marion: ATheo-logical Introduction*. Ashgate Publishing.
- Husserl, E. (1964). *The Idea of Phenomenology* (W. P. Alston & G. Nakhnikian, Çev.). The Hague: Martinus Nijhoff.
- Husserl, E. (2001). *Logical Investigations* (F. J.N., Çev.). Routledge.
- Janicaud, D. (2000). *Phenomenology and the "Theological Turn"* (B. G. Prusak, Çev.). Fordham University Press.
- Jones, T. (2011). *A Genealogy of Marion's Philosophy of Religion*. Indiana University Press.

Marion, J. L. (1991). *God Without Being* (T. A. Carlson, Çev.). University of Chicago Press.

Marion, J. L. (1998). *Reduction and Givenness: Investigations of Husserl, Heidegger, and Phenomenology* (T. A. Carlson, Çev.). Northwestern University Press.

Marion, J. L. (2001). *The Idol and distance* (T. A. Carlson, Çev.). Fordham University Press.

Marion, J. L. (2002). *In Excess – Studies of Saturated Phenomena* (R. Horner & V. Berraud, Çev.). Fordham University Press.

Marion, J. L. (2004). Çifte Putperestlik. İçinde A. Demirhan (Ed.), *Heidegger ve Din*. Gelenek Yayınları.

Marion, J. L. (2008). *The Visible and the Revealed* (C. M. Gschwandtner, Çev.). Fordham University Press.

Marion, J. L. (2013). *Being Given: Toward a Phenomenology of Givenness* (J. L. Kosky, Çev.). Stanford University Press.

Marion, J. L. (2014). *Görünürün Kesişimi* (M. Erşen, Çev.). Monokl Yayınları.

Marion, J. L. (2016). *Givenness and Revelation* (S. E. Lewis, Çev.). Oxford University Press.

McCaffrey, E. (2009). *The Return of Religion in France*. Palgrave.

Moran, D. (2000). *Introduction to Phenomenology*. Routledge.

Prusak, B. G. (2000). Translator's Preface: The Phenomenology of Religion: New Possibilities for Philosophy and for Religion. İçinde *Phenomenology and the "Theological Turn"*. Fordham University Press.

Ricoeur, P. (1967). *Husserl: An Analysis of his Phenomenology* (E. G. Ballard & L. E. Embree, Çev.). Northwestern University Press.

Schrijvers, J. (2006). On Doing Theology 'After' Ontotheology: Notes on a French Debate. *New Blackfriars*, 87, 302-314.

Zahavi, D. (2019). *Fenomenoloji: İlk Temeller* (S. Bayazit, Çev.). Ayrıntı Yayınları.